

УДК 316.4

Балакірева О.М., канд. соціол. наук, завідувач відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, голова правління ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” та ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, e-mail: bon.smc@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>,

Дмитрук Д.А., канд. соціол. наук, науковий співробітник відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, директор ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, e-mail: dmitruk_d@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

ОЦІНКИ ПОТОЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ¹

На основі даних опитування мешканців великих міст України показано оцінку соціально-політичної ситуації та суспільні настрої населення, проведено оцінку рівня протестного потенціалу, оцінено привабливість для населення різних форм і методів протестної активності.

Ключові слова: громадська думка, протестні настрої та форми громадської активності, рівень патріотизму, ставлення до НАТО, ЄС та Дня Незалежності України.

Balakiyeva O.M., PhD. (Sociology), head of department for monitoring-based research of social and economic transformations, Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences, head of the board, Ukrainian Institute for Social Research after Oleksandr Yaremenko, Center “Social Monitoring”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, e-mail: bon.smc@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>,

Dmytruk D.A., PhD. (Sociology), scientific fellow, department for monitoring-based research of social and economic transformations, Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences, director, Center “Social Monitoring”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, e-mail: dmitruk_d@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

ASSESSMENT OF THE CURRENT SOCIO-POLITICAL SITUATION IN THE LARGE CITIES OF UKRAINE

Based on the data of the survey of large Ukrainian cities inhabitants, an assessment of the socio-political situation and public attitudes is presented, an estimation of the protest potential level was conducted, and the attractiveness of different forms and methods of protest activity for the population was estimated.

¹ За результатами дослідження, проведеного ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з Інститутом аналізу та прогнозування за підтримки Київського прес-клубу. Опитування проведено з 1 по 11 липня 2018 р. в усіх обласних центрах і великих містах України з населенням 100 тис. мешканців і більше (крім тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей, АР Крим). Всього опитано 1250 респондентів. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 1,8–2,89%. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв’ю за місцем проживання респондента “віч-на-віч”.

Keywords: public opinion, protest moods and forms of public activity, attitude towards NATO and the EU, level of patriotism, attitude towards Independence Day.

Оцінка політичної ситуації та протестні настрої. Наявність широкого кола невирішених питань спричиняє високий рівень тривожності мешканців великих міст, що проявляється у високих показниках стурбованості політичною ситуацією в країні. За даними опитування, 24% опитаних описали політичну ситуацію, як критичну та вибухонебезпечну, 62% – як напружену. Лише 10% вважали її спокійною, а благополучною – не більше ніж 1% (рис. 1).

Рис. 1. Оцінка респондентами політичної ситуації в країні, за результатами відповіді на запитання: “Як Ви у цілому оцінили б політичну ситуацію в Україні?”, %

Джерело: тут і далі – за даними опитування, проведеного ГО “ЦСМ”/ГО “УІСД ім. О. Яременка” в липні 2018 р. в усіх обласних центрах і великих містах України з населенням 100 тис. жителів і більше (крім тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей, АР Крим).

Можна зазначити про зростання стурбованості ситуацією із збільшенням віку опитаних: чим старший вік респондентів, тим більшою є частка тих, хто оцінює ситуацію, як критичну або напружену (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка респондентами політичної ситуації в країні, за результатами відповіді на запитання: “Як Ви у цілому оцінили б політичну ситуацію в Україні?”,

% за віковими групами

	Вікові групи, років				
	18–29	30–39	40–49	50–59	60+
Благополучна	0,7	0	0,5	0,5	0,3
Спокійна	16,4	9,0	8,6	6,5	7,0
Напружена	62,7	64,7	61,2	64,2	59,3
Критична, вибухонебезпечна	15,3	20,4	24,4	26,5	31,1
Важко відповісти	4,9	5,9	5,3	2,3	2,3

Водночас незадоволеність політичною ситуацією не спонукає населення до активних форм його висловлення. Щодо власної готовності брати участь в акціях протесту, опитувані переважно зазначали, що взагалі не підтримують їх проведення (38%) або підтримують, але особисто не братимуть у них участі (37%). Частка готових брати участь в акціях протесту становить 21%, не дали відповіді (обрали варіант “важко відповісти”) 5% (рис. 2).

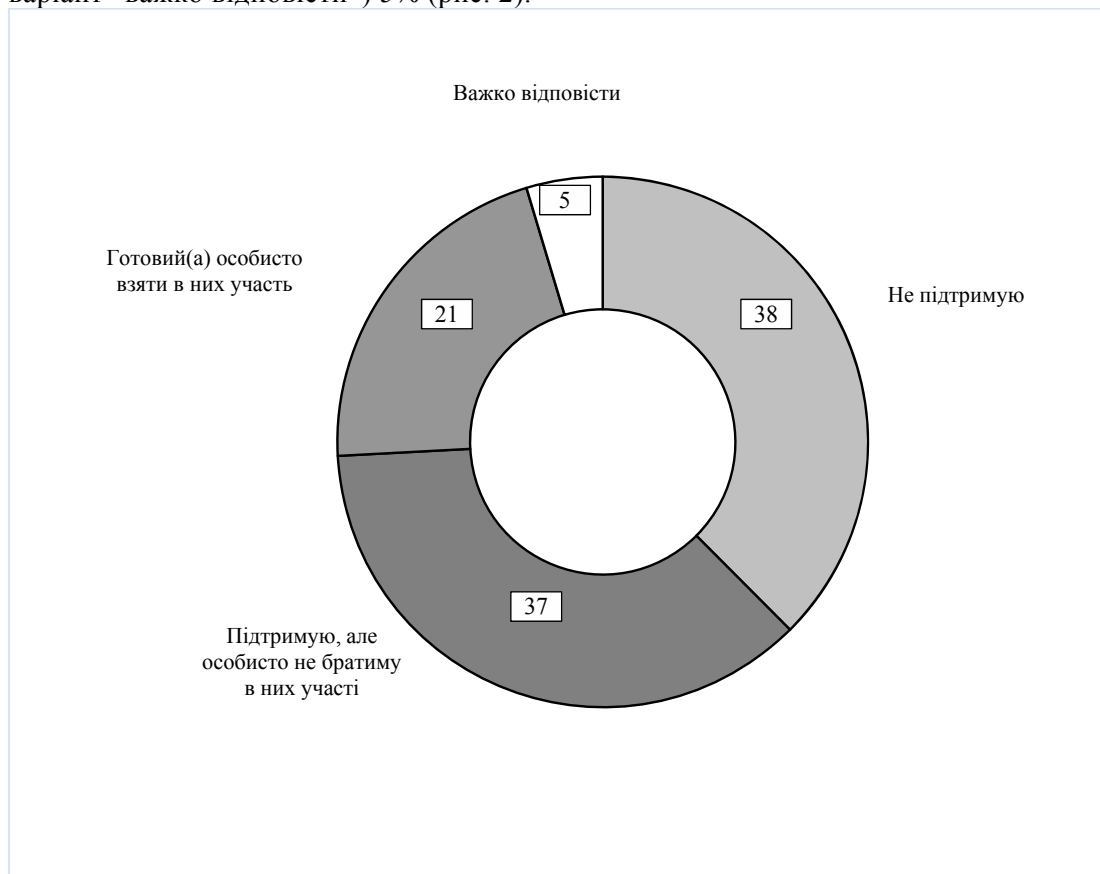

Рис. 2. Оцінка протестного потенціалу, за результатами відповіді на запитання: “Як Ви особисто ставитесь до масових протестних акцій в Україні?”, %

Отримані дані свідчать про відсутність вираженого впливу віку опитаних на готовність до протестів. Серед молоді та представників середнього віку заявлена активність не перевищує 23%. Тільки серед найстарших респондентів (віком 60 років і старше) вона є дещо нижчою (17%). Регіональний аналіз ставлення до протестів показує незначно вищу готовність брати участь в акціях протесту серед мешканців столиці (28%) та помітно нижчу активність серед мешканців великих міст Сходу та Півдня країни – відповідно, 19% та 11% (рис. 3).

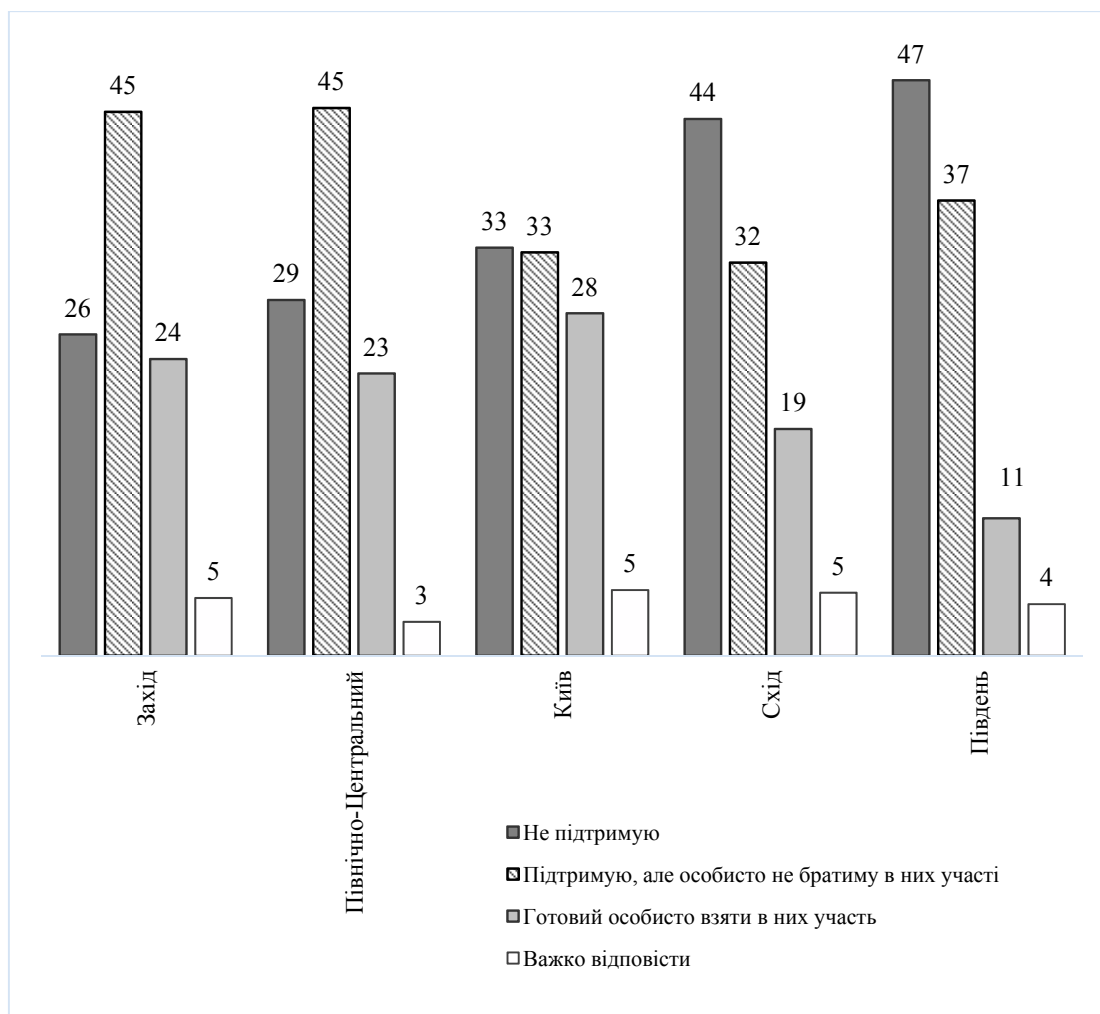

Рис. 3. Оцінка протестного потенціалу, за результатами відповіді на запитання: “Як Ви особисто ставитеся до масових протестних акцій в Україні?”, %

Найпоширенішими формами протесту, до яких готові вдатися опитані, стали методи висловлення невдоволення через підписання різного роду петицій і звернень (разом 69,8%). Серед активної частини опитаних (тих, хто особисто готовий брати участь в акціях) перше місце посіли такі форми протесту, як участь у мітингах і страйках, блокуванні доріг, установ (55,5%) та акціях громадської непокори (48,5%) (рис. 4). Більш високий рівень радикалізації готових до особистої участі в протестах частини населення підкреслює і той факт, що 20,8% з них припускає свою участь у протестах із застосуванням зброї.

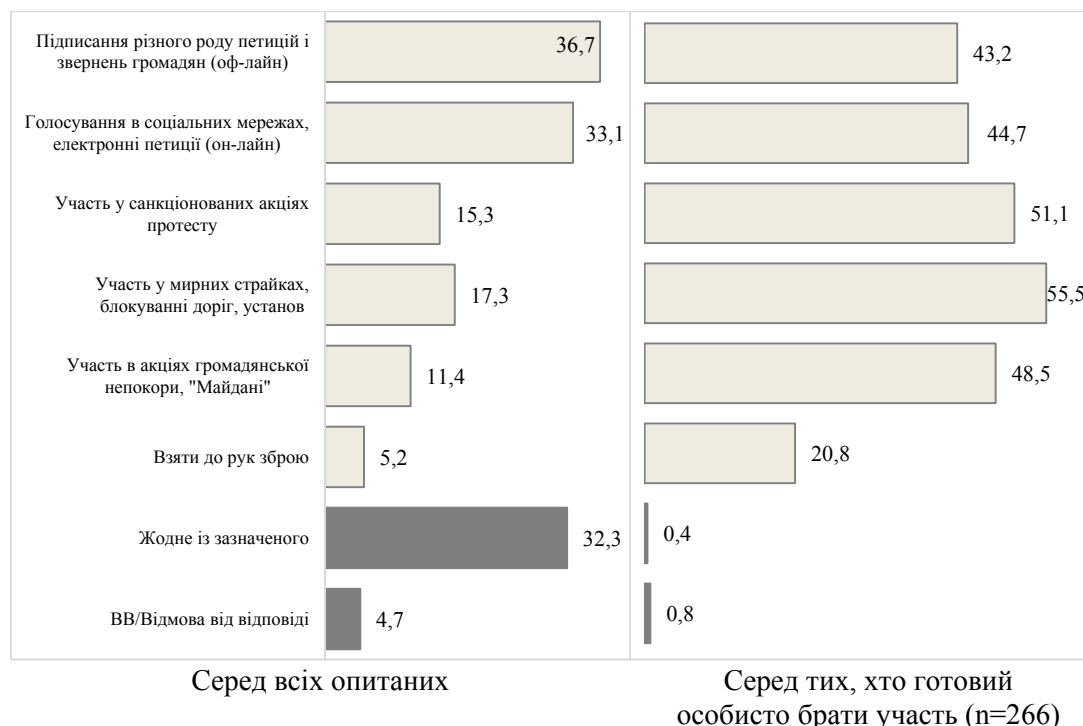

Рис. 4. Оцінка протестного потенціалу, за результатами відповіді на запитання: "Скажіть, до якої з форм протестної активності Ви готові вдаватися?", %

Ставлення до доцільності збереження посади Президента України. Оцінюючи доцільність збереження посади Президента України, більшість опитаних висловилися за збереження існуючого стану речей: 66% зазначили, що посаду Президента України слід зберегти, за її ліквідацію висловилися 16%, ще 18% вагалися з відповіддю. Переважне бажання зберегти посаду Президента України притаманне всім без винятку віковим групам населення, не існує істотних розбіжностей у відповідях і за окремими регіонами.

Референдуми щодо вступу до НАТО та ЄС. На референдумі за вступ до НАТО готові були б проголосувати 39,8% мешканців великих міст, проти вступу до НАТО голосували б 40,7% (10,7% вагалися б з вибором, 8,8% не брали б участі в такому референдумі). Рівень підтримки вступу в Європейський Союз є вищим, за вступ на референдумі проголосували б 50,5%, проголосували б проти 33,7% (не голосували б 7,6%, не визначилися 8,2%). Рівень підтримки вступу до НАТО та ЄС має яскраво виражений регіональний характер: підтримка членства є вищою за негативне ставлення на Заході, в Північно-Центральному регіоні та в м. Київ (рис. 5, 6).

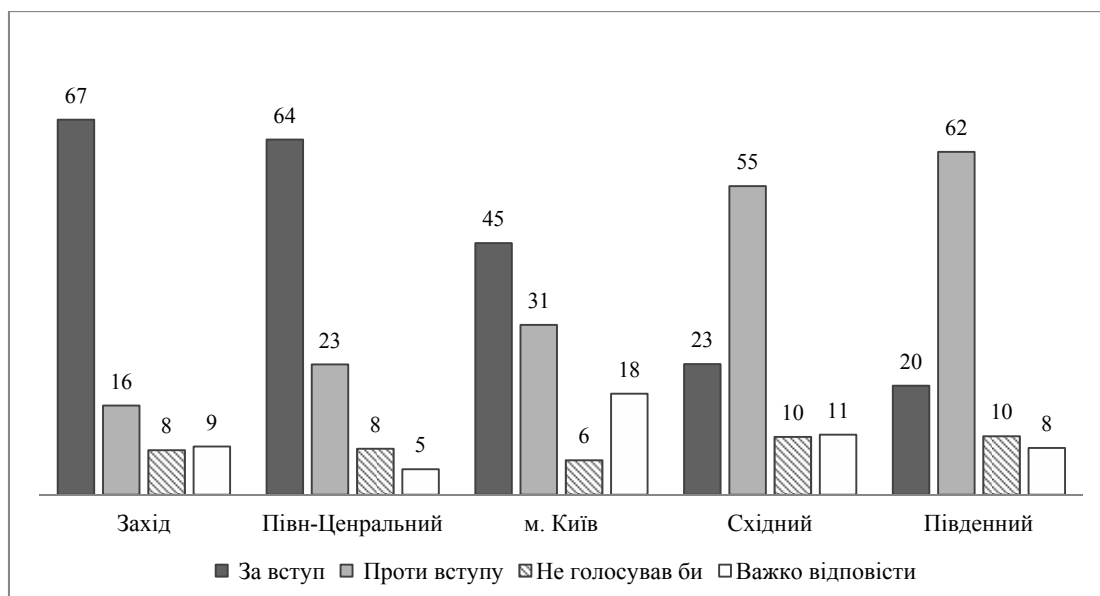

Рис. 5. Підтримка вступу в НАТО, за результатами відповіді на запитання: “Якщо найближчої неділі проводився б референдум щодо вступу України в НАТО, як Ви проголосували б?”, %

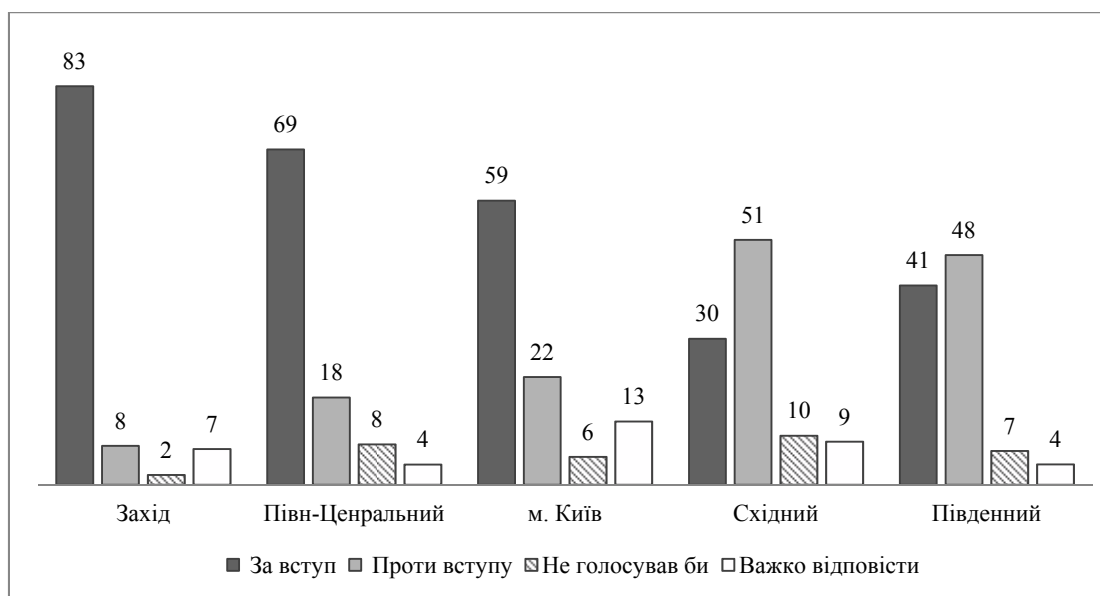

Рис. 6. Підтримка вступу в ЄС, за результатами відповіді на запитання: “Якщо б найближчої неділі проводився референдум щодо вступу України в Європейський Союз, як Ви проголосували б?”, %

Відповідно, ініціативу закріпити в Конституції України прагнення стати повноправним членом Європейського Союзу підтримує 46% опитаних (“повною мірою підтримую” – 25% та “скоріше, підтримую” – 21%), не підтримує – 40%, “скоріше, не підтримую” – 14%, “зовсім не підтримую” – 26%), ще 14% не визначилися. Підтримка такої ініціативи є більшою серед респондентів віком до 50 років, респонденти старшого віку переважно проти. Ініціативу закріпити в Конституції України прагнення вступити в військово-політичний блок НАТО підтримує 37% (“повною мірою підтримую” – 21%, “скоріше, підтримую” – 16%), не підтримує – 48%, “скоріше, не підтримую” – 17%, “зовсім не підтримую” – 31%); не визначилися – 15%. Особливістю ставлення до цієї ініціативи є те, що частка тих, хто її підтримує, переважає лише серед респондентів віком до 30 років. Регіональні тенденції підтримки обох ініціатив повною мірою відтворюють специфіку розподілу голосів на референдумах: підтримка переважає на Заході, в Північно-Центральному регіоні та в м. Київ.

Рівень патріотизму та сприйняття Дня Незалежності України. За результатами опитування мешканців трьох обласних центрів (Львова, Одеси, Харкова)², від 65% (м. Харків – 65%, Одеса – 68%) до 85% (м. Львів) опитаних пишуться тим, що вони є громадянами України. Такими самими є показники і стосовно частки населення цих обласних центрів, що вважають себе патріотами своєї країни: у Львові – 86%, Одесі – 64%, Харкові – 62% (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання: “Чи вважаєте Ви себе патріотом України?”, %

	Львів	Одеса	Харків
Так	86	64	62
Ні	7	29	23
Важко відповісти	7	7	15

Джерело: тут і далі – за даними опитування, проведеного ГО “ЦСМ”/ГО “УІСД ім. О. Яременка” в серпні 2018 р. в трьох обласних центрах України (Львові, Одесі, Харкові).

Для переважної більшості опитаних основний сенс святкування Дня Незалежності – незалежність від будь-якої іншої держави (39–40%) та дотримання формальних традицій (17–32%). Згідно з наведеними даними, думка мешканців Львова відрізняється від результатів, отриманих за двома іншими містами: львів’яни менш схильні вбачати в святкуванні формальну складову та частіше вдавалися до пояснень, що підкреслюють відмежування від СРСР та Росії (рис. 7).

² За результатами дослідження, проведеного ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з Інститутом аналізу та прогнозування за підтримки Київського прес-клубу. Опитування проведено з 8 по 13 серпня 2018 р. в трьох обласних центрах: Львові (600 респондентів), Одесі (600 респондентів) та Харкові (800 респондентів). Стандартне відхилення для вибірки у 800 респондентів – +/-4,5%, для вибірок у 600 респондентів – +/-5,2%. Вибірка є репрезентативною за віком (населення відповідного міста віком від 18 років і старше) і статтю. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв’ю за місцем проживання респондента “віч-на-віч”.

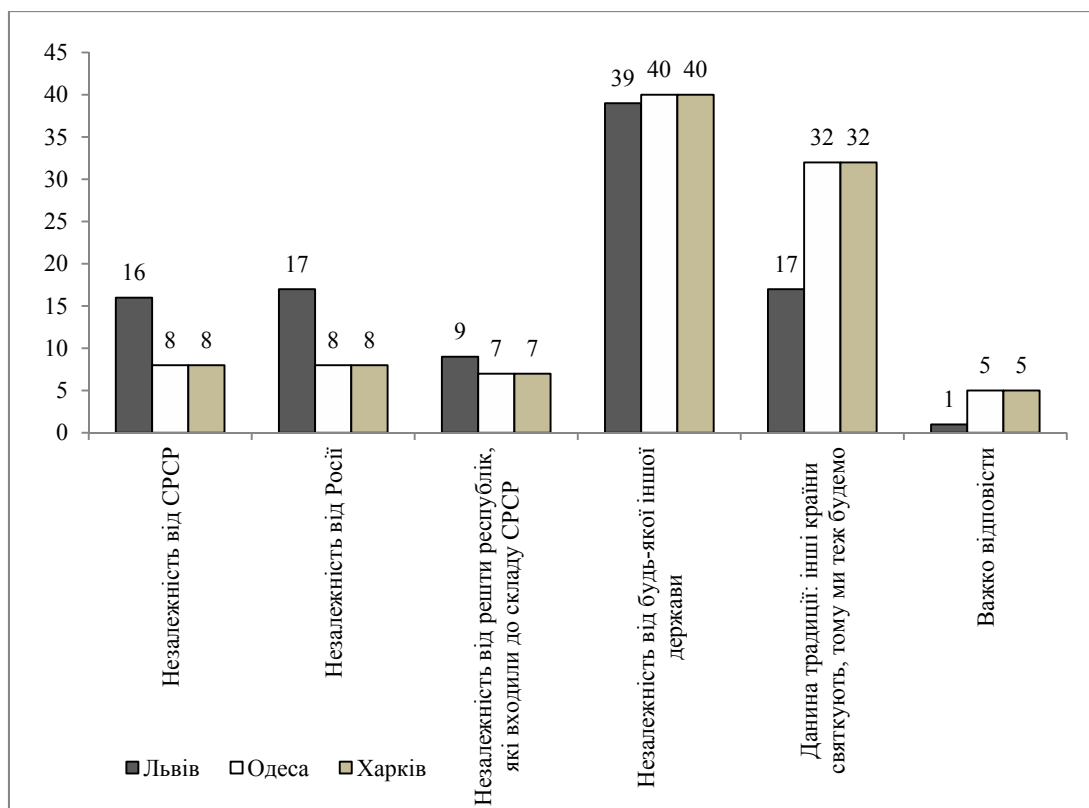

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви розумієте (який сенс вкладаєте у) святкування Дня Незалежності України?”, %

Отримані дані свідчать про наявність суттєвих неоднорідностей у територіально-просторовому вимірі України. Мешканці обласних центрів і великих міст у своїх поглядах представляють особливості громадської думки населення відповідних регіонів. Розуміння цих особливостей виявило громадські думки та є дуже важливим для формування й адвокації політичних рішень, розвитку внутрішньої та зовнішньої політики.

Отримано 31.08.18
Received on 31.08.18